

Барановська Тетяна*к.е.н., доц.**Державний університет «Житомирська політехніка»***Шпиталенко Галина***к.і.н., доц.**Державний університет «Житомирська політехніка»***Ліпська-Романченко Ганна***старший викладач**Державний університет «Житомирська політехніка»*

Становлення та розвиток державно-правових механізмів протидії доведенню до банкрутства: вітчизняний та зарубіжний досвід

Анотація. У даній статті проведено аналіз історичного розвитку інституту банкрутства, висвітлено його еволюційні зміни в контексті загальних принципів гуманізму. Зазначено, що в минулому банкрутство розглядалося як тяжкий злочин, але в XIX столітті спостерігалася трансформація підходів, де жорсткі санкції поступилися гуманізації суспільства. Розглянуто зміни в сучасних тенденціях, вказуючи на відмову від розділення систем банкрутства та акцентуючи увагу на понятті ефективної системи права неспроможності та попередженні банкрутства. Стаття спрямована на ретроспективний аналіз та висвітлення ключових аспектів еволюції інституту банкрутства з акцентом на перехід від каральної до компенсаційної концепції та важливість превентивних заходів.

Розглянуто період від середньовіччя до початку XX століття. Проаналізовано норми і законодавчі акти Франції, Німеччини та Італії, висвітлюючи різноманіття підходів до визначення неспроможності та відповідальності боржників. Зокрема, досліджуються закони, видані у XVI столітті, які вперше робили розрізнення між нещасною та зловмисною неспроможністю. Важливим етапом є аналіз періоду реформ конкурсного права у XIX столітті, коли відбувається зміна у спрямуванні законодавства на збереження бізнесу та соціальний захист працівників підприємств-боржників. Стаття також описує реформи у законодавстві Франції та Німеччини, спрямовані на баланс ліквідаційних та реабілітаційних процедур. Загальний висновок полягає в тому, що історія банкрутства тісно пов'язана з соціальною організацією країни та фінансовими викликами її епохи.

Ключові слова: банкрутство; конкурсне право; законодавчі реформи; боржник; кредитор; боргові відносини.

Постановка проблеми. Аналіз історичного еволюційного процесу інституту банкрутства відображає його трансформацію в контексті загальних принципів гуманізму, яка стала характерною особливістю світової правової парадигми. З початкового розгляду банкрутства як тяжкого проступку, що підлягає суворій каральній відповідальності, сучасні тенденції свідчать про зміну підходів, переходячи від покарання до гуманізованої компенсаційної концепції. Зокрема, в XIX столітті відбулася трансформація санкцій, внаслідок якої відступили від жорсткого покарання в користь заходів, спрямованих на соціальну реабілітацію боржника. На сучасному етапі розвитку права про банкрутство спостерігається тенденція відмови від розділення систем банкрутства на прокредиторські та проборжникові, замінюючи це концепцією ефективної системи права неспроможності та акцентуючи увагу на її попередженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі аспекти виникнення та еволюції інституту банкрутства висвітлюються такими ученими: О.М. Бірюков, І.В. Булижин, В.П. Глиняний, Р.Б. Поляков, В.В. Радзивілюк, Ю.В. Чорна.

Мета статті – здійснити ретроспективний аналіз еволюції інституту банкрутства, зокрема його перехід від покарання до компенсаційного підходу та сучасних тенденцій його подальшого розвитку з огляду на важливість ефективності системи права неспроможності та превентивних заходів.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи історичний аспект виникнення та еволюції відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 219 КК України «Доведення до банкрутства» варто зазначити, що в цілому інститут банкрутства має давню історію. Норми права, що стосувалися фінансової неспроможності, виникли одночасно з відносинами власності

ще за давніх часів. Так, дослідник історії держави та права зарубіжних країн В.П. Глиняний пише: «За законами Ману у Стародавній Індії при укладенні угод між боржником і кредитором встановлювався гарантійний термін. Договір позики укладався під відсотки, розмір яких залежав від варни боржника. Гарантіями дотримання угоди позики було поручительство інших осіб та застава. Закони Ману дозволяли кредиторів діяти силою: захопити боржника, привести його у свій дім, морити голодом і навіть бити, поки той не сплатить боргу. У випадку смерті боржника борг переходив до його сина або інших родичів. Неплатоспроможність також призводила боржника до рабства» [3, с. 27].

За Законами Хаммурапі у Стародавньому Вавилоні розрізняли зобов'язання, що виникли із заподіяння шкоди (обов'язок відшкодувати збитки) і зобов'язання, що випливали з договорів. Такі договори повинні були укладатися письмово і реєструвалися спеціальним чиновником. Виконання угоди гарантувалося заставою поля або родичів боржника. У разі невиконання договору боржник чи його рідні могли потрапити у рабство [3, с. 37].

У Стародавній Греції виконання договору забезпечувалося завдатком, поручительством третіх осіб та заставою. До реформи царя Солона позики забезпечувалися самозаставою боржника. Особливе значення, зокрема в Афінах, мала іпотека.

Аналізуючи процес становлення конкурсного права у Стародавньому Римі, важливо зазначити, що, за твердженням Р.Б. Полякова, він «став фундаментом сучасного права неспроможності (банкрутства). Причому таке твердження є застосовуваним не лише до країн романо-германської правової системи. Саме Стародавній Рим став своєрідною колицею майже всіх інститутів, які є тепер у процедурі банкрутства» [6, с. 38]. Своєю чергою, В.П. Глиняний стверджує, що «становлення та розвиток відповідальності за банкрутство у Стародавньому Римі є яскравим свідченням того, що з моменту виникнення приватної власності закони не були милосердними до неспроможних боржників. Пам'ятка римського права, відома як Закони XII таблиць, свідчить, що кредитори, не отримавши задоволення своїх вимог, мали право розчленувати тіло неспроможного боржника» [3, с. 67].

Не менш важливим є твердження Ю.В. Чорної, про те, що «якщо відносини неплатоспроможності, оформлені конкурсним законодавством, зароджуються з примітивного зобов'язального правовідношення, то інститут банкрутства починає відлік свого існування з моменту забезпечення зобов'язання майном, а не особистістю боржника. В історії римського права початок конкурсного права можна шукати лише в період розквіту класичної юриспруденції, коли застосування системи правових норм, основою якої було стягнення боргу за рахунок особистості боржника, призводить до переосмислення зобов'язального інституту в Стародавньому Римі» [9, с. 29]. Поляков Р.Б. припускає, що «це твердження породило презумпцію того, що зародження конкурсного процесу в Стародавньому Римі відбулося лише із появою Закону Петелія (*Lex Poetelia*, 326 рік до н. е.), яким ознаменувався перехід від особистої до майнової відповідальності боржника» [6, с. 40]. Причини ухвалення даного закону науковиця Ю.В. Чорна вбачає: «у відсутності спеціального законодавства та спеціального правового статусу боржника, і як наслідок, недостатньому правовому захисті інтересів кредиторів, що обумовило запровадження інституту *creditor in possessionem*, тобто, допуск кредиторів до володіння та розпорядження майном, що й стало початком розвитку конкурсного права в майбутньому» [9, с. 29]. Поляков Р.Б. наводить факт із римської історії, описаний римським істориком Тітом Лівієм, який, на його думку, послужив приводом до ухвалення Закону Петелія 326 р. до н.е. Так, зокрема, він пише: «Як відмічав римський історик Тіт Лівій, підставою для таких змін стала ситуація із хлопцем на ім'я Публіцій. Він вирішив віддати себе в рабство за батьківські борги. Його кредитор Папірій почав знущатися над юнаком, піддавши його тортурам. Публіцій дивом вирвався на волю та постав перед народом. У результаті почалися занепокоєння, а в 326 році до н. е. з'явився Закон Петелія (*Lex Poetelia*)» [6, с. 41]. Таким чином, як стверджує Ю.В. Чорна «Законом від 326 р. до н. е. (*Lex Poetelia*) було скасовано обов'язок боржника прописувати себе гарантом виконання грошових вимог в кредитному договорі та анульовано *addictio* (боргове рабство) за умови його добросовісності, натомість встановлено майнову відповідальність. Представник кредиторів складав опис майна боржника, і в подальшому воно могло продаватися на аукціоні, а гроші розподілятися між кредиторами на основі встановлених квот» [9, с. 30]. В іншому своєму дослідженні Ю.В. Чорна зазначає: «Особливе значення Закону 326 р. до н. е. полягає також у тому, що він вперше розмежував такі категорії як невинність, добросовісність та злий умисел в діях боржника» [8, с. 111].

Особливої уваги з боку дослідників, на нашу думку, заслуговує аналіз становлення та розвитку інституту банкрутства в середньовічній Італії. Гордієнко В. з цього приводу пише: «Основним стимулом розвитку конкурсного права і процесу тут слугували торгові відносини, які вже в IX–X ст. у вільних італійських містах досягли високого рівня. До того ж в Італії існували й політичні передумови розвитку цих відносин: через самостійність і розрізненість італійських міст боржник міг легко переховуватися від кредиторів у сусідньому місті, яке було самостійною територією. Усе це спричинило гостру потребу виробити чіткі положення конкурсного права. Без сумніву, італійське право зберегло зв'язок з римським правом, але значно його удосконалило. ... Саме італійському праву ми зобов'язані появою поняття

«банкрут». Так в Італії називали боржників, що втекли від кредиторів до інших італійських міст (від слів *bancus* – контора, лавка, торговий заклад і *ruptus* від *rotto* – закривати заклад, знищувати). Найчастіше підставою для початку процедури банкрутства була втеча боржника. Кредитори брали активну участь у конкурсному процесі, оскільки їм передавали в управління майно боржника. Однак італійське право вільних міст про неспроможність на цьому зупинилося в своєму розвитку. Воно так і залишилося правом окремих міст і не піднялося до рівня загального італійського торгового права. Цьому заважали політичні умови. Тому прапор розвитку цього інституту підхопили інші народи Західної Європи – Франції і Німеччини» [4, с. 70].

В Середні віки неплатоспроможність як явище продовжувало існувати, проте, воно починає оформлюватися в окремі сфери законодавства. Так, подібна правова база вже існувала в багатьох європейських країнах. Дослідник історії банкрутства В. Гордієнко наводить такі дані: «На теренах Італії конкурсні статuti з'явилися в 1244 р. у Венеції, а в 1298 р. – у Генуї. Перші конкурсні закони у Франції ухвалені в 1536, 1560 та 1609 рр.; імператорські едикти в Німеччині – в 1531 і 1540 рр.; конкурсні закони в Англії – в 1534 та 1572 рр. Водночас, перші закони мали за мету забезпечення превентивного впливу на торговельний обіг. З розвитком торгівлі поступово визнавалося, що неспроможність може статися й поза волею особи – внаслідок комерційної невдачі чи непереборної сили [4, с. 70]. Проте, варто також погодитися із думкою О.М. Бірюкова про те, що «в більшості феодальних держав (Італія, Франція, Німеччина) гарантом повернення боргу все ж залишалася не майно, а сама особа боржника, його життя, свобода та недоторканність. Так, в історію ввійшли боргові в'язниці й покарання шляхом заподіяння фізичної шкоди. Проте, – пише О.М. Бірюков, – у XVI столітті в окремих країнах Європейського континенту були прийняті закони, що містили положення, згідно з якими зловмисна неспроможність вже відрізнялася від випадкової. Остання могла бути визнана такою, коли траплялася внаслідок, наприклад, загибелі судна, крадіжок та інших випадків, що не залежали від волі боржника» [1, с. 25].

Про існування прихованого та фіктивного банкрутства в Середньовіччя повідомляє документ, виданий у 1582 році королем Франції Генріхом III. Поляков Р.Б. наводить витяги із тексту даного документа, в якому, зокрема, «визначалася різниця між «нещасною» та «зловмисною» неспроможністю. Зміст документа зводився до наступного: «Ми одержали багато скарг на справи про неспроможність і банкрутство, які почастишали в нашій державі порівняно з попереднім часом; ті з них, які виникають у результаті збитків, заподіяних внаслідок заворушень у країні, або внаслідок корабельних аварій, крадіжок чи інших нещасних випадків – варті співчуття; інші – заслуговують на покарання, оскільки робляться зі злим наміром тими, хто, не зазнавши ніякої шкоди, приховує своє майно, обтяжує його вдаваними заставами, перевозить за кордон, а потім і сам тікає» [5, с. 78]. Такої ж точки зору дотримується І.В. Булижин, який, зокрема зазначає: «Наведений документ доводить, що в епоху абсолютизму змінюється концепція розуміння неплатоспроможності як явища, що порушувало публічний правопорядок. При цьому зловмисна неспроможність відрізнялася від випадкової» [2, с. 4, 22].

Аналізуючи головні нормативні акти Німеччини, а саме Едикти Карла V 1531 та 1540 років, Ю.В. Чорна зазначає, що «разом із загальним майновим спрямуванням законодавства про неспроможність, зустрічаються положення, що регламентують «право на боржника». Суть цього права полягала в тому, що боржник належав тому кредитору, який першим заявив свої вимоги. Так, в Едикті 1531 р. банкрути та їхні співучасники прирівнювалися до крадіїв і підлягали такому самому покаранню. Едикт 1540 р. містив припис про страту боржника» [9, с. 36]. «До того ж, – як зазначає В. Гордієнко, – боржників, які не могли повернути свої борги, садили в боргову яму, позбавляли цивільних прав, вішали їм нашийники або прив'язували до стовпа ганьби, карали ув'язненням до цілковитого погашення боргів» [4, с. 71].

Досліджуючи особливості права банкрутства зрілого феодалізму, І.В. Булижин пише, що «в цей період в Європі право банкрутства поступово перетворюється на невід'ємну частину системи кредитування, в якому поєднувалися як захист кредитора, так і боржника» [2, с. 56]. «Досвід середньовічної Німеччини цього періоду, – пише Ю.В. Чорна, – цікавий також тим, що там набув особливого закріплення державний контроль за відносинами неплатоспроможності. Так, судовим органам надавалися виключні права з контролю над процедурою неспроможності, боржником та його майном, право призначення управляючого, який на той час вважався представником судової влади» [9, с. 36].

Щодо англо-американського конкурсного права, то Ю.В. Чорна, Р.Б. Поляков, О.М. Бірюков, В. Гордієнко, В.В. Радзивілюк та інші дослідники, його появу пов'язують з початком великих географічних відкриттів, які припадають на XV–XVII ст. Так, зокрема, В. Гордієнко пише: «В Англії Закон 1543 р. мав яскраво виражений кримінальний характер. Наступний Закон 1572 року, виданий при Єлизаветті, був більшою мірою цивільно-правовим. За цими законами в Англії починають розрізняти виключно торгово-правову неспроможність, а об'єктом майнового стягнення вважається майно боржника, і навіть те, що належало та належатиме йому в майбутньому. У Шотландії та Ірландії також у цей період були ухвалені законодавчі акти щодо неспроможності» [4, с. 70]. Подальший розвиток права неспроможності в європейських країнах, як зазначає Ю.В. Чорна, «йде умовно двома шляхами: французьким та німецьким.

Насамперед, це пояснюється тим, що європейські країни в силу тих чи інших причин запозичили правовий досвід або Франції (Бельгія, Іспанія, Португалія, Греція, Туреччина, Румунія, Італія, Нідерланди), або Німеччини (Австрія, Угорщина, Сербія, Швеція, Норвегія, Данія, Швейцарія)» [9, с. 38].

На рубежі XVIII–XIX ст. в умовах трансформації феодальних інституцій у капіталістичне господарство, подальшого розвитку та ускладнення торговельних відносин, проблеми, пов'язані з банкрутством, набувають особливої актуальності, при цьому старі норми вже не відповідають вимогам часу.

Реформування конкурсного права протягом XIX ст. Ю.В. Чорна пов'язує «із прийняттям Торгового Уложення Франції 1807 року, з невинувато жорстоким прокредиторським характером» [9, с. 38]. До позитивних моментів даного Уложення Р.Б. Поляков зараховує «поділ кредиторів та їх вимоги на три групи: привілейовані, іпотечні й прості». На його думку «дуже цікавим був підхід до кредиторів із солідарними зобов'язаннями. Такі кредитори брали участь у всіх конкурсних справах співборжників на всю суму до повного задоволення» [5, с. 17]. Проте, через свою прокредиторську спрямованість Торгове уложення Наполеона 1807 року проіснувало недовго. Важливим для розвитку французького конкурсного права того часу був Закон 1838 року, в якому одним із перших почали застосовуватися цивільно-правові механізми.

Що стосується німецького конкурсного права цього періоду, то, як пише В.В. Радзивілюк, «варто розуміти, що до моменту об'єднання Німеччини на її території діяли дуже різні джерела конкурсного права. Варто зазначити, що за ухваленим у 1871 р. Кримінальним уложенням той, хто свідомо банкрутував і тим самим спричиняв збитки своїм кредиторам, приховував або передавав своє майно іншим, не вів торговельних книг або вносив до них зміни, не передбачені законом, запроторювався у психіатричну лікарню. В 1879 р. набрав чинності Конкурсний устав Німеччини, який проіснував більше 100 років» [7, с. 180].

Також варто погодитися з думкою В.В. Радзивілюка щодо того, що «майже увесь час існування правового феномену банкрутства (неспроможності) робилися спроби щодо створення та застосування заходів, які б сприяли запобіганню настанню суворих наслідків стосовно неплатоспроможного боржника» [7, с. 181]. Варто додати, що, на думку Ю.В. Чорної, «закони про банкрутство XIX століття були більш лояльними до боржників за торговельними зобов'язаннями, аніж до осіб, що вступали в процедуру особистої неплатоспроможності, оскільки вважалося, що комерційне банкрутство могло бути наслідком об'єктивних обставин (природних процесів товарно-грошового обороту) та не залежати від волі банкрута, тоді як споживче банкрутство може бути лише умисним [9, с. 41]. Починаючи з 1880-х рр. в законодавстві європейських країн були запроваджені процедури, що передують банкрутству (досудові), наприклад, мирова угода в Англії, передбачена Конкурсним уставом 1883 року, судова ліквідація боржника у Франції – в 1889 році.

Як відомо, кінець XIX – початок XX ст. ознаменувався докорінними змінами в структурі та змісті виробничих відносин, а перед законодавством про банкрутство постало завдання ефективного вирішення питання соціального захисту працівників підприємства-боржника. У відповідь на це процедури банкрутства спрямувалися на можливе збереження бізнесу та почали відстоювати своє місце в системі конкурсного права. Поступово в центрі уваги законодавства про банкрутство постають питання локалізації неблагополучних майнових наслідків неплатоспроможності. Саме з цими процесами пов'язують останній етап розвитку інституту банкрутства, в основі якого була покладена законодавча концепція, яка почала розвиватися ще в XVIII ст. в праві Англії, а в XIX ст. у праві США. Гордієнко В. характеризує її як таку, «яка повністю унеможливила особисту немайнову відповідальність боржника за відсутності у нього умислу на створення ситуації, в якій він був не в стані сплатити борги. У законодавство, що регламентувало ці відносини, були введені відстрочка виплати боргу, відновлювальні та реорганізаційні процедури. Така концепція започаткувала розвиток так званої «проборжникової» системи, яка діє зараз в США, Франції та деяких інших країнах» [4, с. 70]. Так, у 1898 р. в Сполучених Штатах Америки ухвалюється Закон про неспроможність, головним завданням якого було збереження діючого підприємства. Саме цей Закон діяв у США в період великої депресії, у 1938 р. до нього було внесено ряд поправок та змін, він отримав назву «Закон Чендлера». Діючий Федеральний Закон «Про неспроможність та банкрутство» був ухвалений у 1978 р. та набрав чинності у 1979 р. Цей Закон США про банкрутство є законом федерального рівня, його положення є обов'язковими для виконання у всіх штатах Америки. Характеризуючи сучасне законодавство про банкрутство в США Ю.В. Чорна наводить точку зору американського дослідника Річарда Броуда, де він, зокрема, зазначає: «Право неспроможності США є складовою декількох соціальних програм держави та є відповідачем перед багатьма соціальними негараздами.

Кожна країна має таке право неспроможності, на яке заслуговує. Оскільки, банкрутство не існує автономно від соціальної організації країни, без перебільшення, будь-які фінансові проблеми та наслідки фінансових труднощів проходять через наш інститут неспроможності: екологічні проблеми, масові

правочини, комерційні крахи тощо. Будь-яка фінансова невдача має єдиний шлях вирішення – банкрутство» [10, с. 43].

Водночас, аналіз законодавства про банкрутство в найбільш розвинутих країнах Європи та Америки дозволяє стверджувати, що, за висловом Ю.В. Чорної, «у зарубіжній практиці не простежується єдність у поглядах на проблему узгодженості у законодавстві про неспроможність процедур ліквідаційного та реабілітаційного характеру. Однак ті країни, що на сьогодні мають яскраво виражене прокредиторське законодавство про банкрутство, все ж визнавали необхідність впровадження реорганізаційних процедур з метою підвищення ефективності правового регулювання. Зокрема, законодавчі реформи інституту неспроможності в Німеччині, спричинені нафтовою кризою 1973 року. Однією з цілей реформування проголошувалося встановлення балансу процесів ліквідації, реорганізації та оздоровлення підприємства-боржника. Так, Бундестагом у 1994 році ухвалено нове Положення «Про неспроможність», яке з 1999 року поширило свою дію на всю територію Німеччини та діє до сьогодні» [9, с. 44]. Прокредиторський характер має також сьогодні конкурсне законодавство Франції.

Висновки. Огляд історичного розвитку інституту банкрутства яскраво демонструє, що в цілому світова історія виникнення та розвитку інституту банкрутства розвивалася у химерний спосіб під загальним заступництвом принципів гуманізму. Так, якщо ще декілька століть тому банкрутство розглядалося як тяжкий злочин, і за його вчинення до відповідальності боржник міг бути притягнутий незалежно від його вини, а наслідки покарання переслідували швидше каральну, ніж компенсаційну функцію, то вже в ХІХ ст. погляди на зазначену проблему змінилися. Так, жорсткі санкції поступилися тенденціям гуманізації суспільства, які супроводжують економічний розвиток держав. На сучасному етапі розвитку права про банкрутство світова спільнота, насамперед, провідних країн світу, відходить від методів розмежування систем банкрутств на прокредиторські та проборжникові, виокремлюючи при цьому поняття ефективної системи права неспроможності та, головне, її попередження.

Список використаної літератури:

1. Бірюков О.М. Банкрутство: від римського *manus injectio* до транскордонних банкрутств / О.М. Бірюков // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – С. 21–25.
2. Бірюков О.М. Історичний розвиток неплатоспроможності та банкрутства: компаративний аналіз світового й українського досвіду / О.М. Бірюков // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2015. – Т. 2, № 17. – С. 55–58.
3. Глиняний В.П. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посіб. / В.П. Глиняний. – 6-те вид. – К. : Істина, 2009. – 768 с.
4. Гордієнко В. Становлення та розвиток інституту неспроможності та банкрутства в деяких зарубіжних країнах / В.Гордієнко // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2007. – Вип. 44. – С. 68–74.
5. Поляков Р.Б. Інститут банкрутства (неплатоспроможності) в юридичній доктрині України : монографія / Р.Б. Поляков. – К. : Право України, 2021. – 312 с.
6. Поляков Р.Б. Інститут банкрутства (неспроможності) в Україні та Німеччині: порівняльно-правове дослідження : дис. ... доктора філософії : 12.00.04 / Р.Б. Поляков. – Запоріжжя, 2022. – 272 с.
7. Радзивілюк В.В. Запобігання банкрутству (неспроможності): господарсько-правовий аспект : монографія / В.В. Радзивілюк. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013. – 532 с.
8. Чорна Ю.В. Римське приватне право як джерело пізнання стародавнього конкурсного процесу / Ю.В. Чорна // Європейська юридична освіта : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. – Київ : Київський університет права НАН України, 2012. – С. 110–112.
9. Чорна Ю.В. Світові системи банкрутства: господарсько-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Ю.В. Чорна. – Київ, 2018. – 292 с.
10. Broude R.F. The Judge's Role in Insolvency Proceeding: View from the Bar / R.F. Broude. – Amer. Bankr. Inst. L. Rev., 2002. – 893 p.

References:

1. Biriukov, O.M. (2008), «Bankrutstvo: vid rym'skoho manus injectio do transkordonnnykh bankrutstv», *Aktualni problemy derzhavy i prava*, pp. 21–25.
2. Bulzhyn, I.V. (2015), «Istorychnyi rozvytok neplatospromozhnosti ta bankrutstva: komparatyvnyi analiz svitovoho y ukrainskoho dosvidu», *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Ser. *Yurysprudentsiia*, Vol. 2, No. 17, pp. 55–58.
3. Hlynianyi, V.P. (2009), *Istoriia derzhavy i prava zarubizhnykh krain*, navchalnyi posib., 6th ed., Istyna, K., 768 p.
4. Hordiienko, V. (2007), «Stanovlennia ta rozvytok instytutu nespromozhnosti ta bankrutstva v deiakykh zarubizhnykh krainakh», *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia yurydychna*, Issue 44, pp. 68–74.
5. Poliakov, R.B. (2021), *Instytut bankrutstva (neplatospromozhnosti) v yurydychnii doktryni Ukrainy*, monohrafiia, Pravo Ukrainy, K., 312 p.
6. Poliakov, R.B. (2022), *Instytut bankrutstva (nespromozhnosti) v Ukraini ta Nimechchyni: porivnialno-pravove doslidzhennia*, D.Sc. Thesis of dissertation, 12.00.04, Zaporizhzhia, 272 p.

7. Radzyviliuk, V.V. (2013), *Zapobihannia bankrutstvu (nespromozhnosti): hospodarsko-pravovyi aspekt*, monohrafiia, Aspekt-Polihrad, Nizhyn, 532 p.
 8. Chorna, Yu.V. (2012), «Rymske pryvatne pravo yak dzherelo piznannia starodavnoho konkursnoho protsesu», *Yevropeiska yurydychna osvita*, materialy VII Mizhnar. nauk.-prakt. konf., Kyivskiy universytet prava NAN Ukrainy, Kyiv, pp. 110–112.
 9. Chorna, Yu.V. (2018), *Svitovi systemy bankrutstva: hospodarsko-pravovyi aspekt*, Ph.D. Thesis of dissertation, Kyiv, 292 p.
 10. Broude, R.F. (2002), *The Judge's Role in Insolvency Proceeding: View from the Bar*, Amer. Bankr. Inst. L. Rev., 893 p.
-

Baranovska T., Shpytalenko H., Lipska-romanchenko H.

Establishment and development of state and legal mechanisms to prevent bankruptcy: domestic and foreign experience

Abstract. This article analyzes the historical development of the institution of bankruptcy, highlights its evolutionary changes in the context of the general principles of humanism. It is noted that in the past bankruptcy was considered a serious crime, but in the 19th century a transformation of approaches was observed, where harsh sanctions gave way to the humanization of society. Changes in modern trends are considered, pointing to the rejection of the separation of bankruptcy systems and emphasizing the concept of an effective system of insolvency law and bankruptcy prevention. The article is aimed at a retrospective analysis and highlighting of key aspects of the evolution of the bankruptcy institution with an emphasis on the transition from a punitive to a compensatory concept and the importance of preventive measures.

The period from the Middle Ages to the beginning of the 20th century was considered. The norms and legislative acts of France, Germany, and Italy are analyzed, highlighting the variety of approaches to determining the insolvency and responsibility of debtors. In particular, the laws issued in the 16th century, which for the first time distinguished between unfortunate and malicious insolvency, are examined. An important stage is the analysis of the period of bankruptcy law reforms in the 19th century, when a change in the direction of legislation on business preservation and social protection of employees of debtor enterprises is noted. The article also notes reforms in French and German legislation aimed at balancing liquidation and rehabilitation procedures. The general conclusion is that the history of bankruptcy is closely related to the social organization of the country and the financial challenges of its era.

Keywords: bankruptcy; bankruptcy law; legislative reforms; debtor; creditor; debt relations.

Стаття надійшла до редакції 16.11.2023.